

Sunnfjord kommune

Økonomisk handlingsrom mot 2030

Behovskorrigert KOSTRA-analyse av ein samanslått distriktskommune (Førde, Naustdal, Gaular og Jølster, 2020) der spreidd geografi og ei aldrande befolkning driv helse- og omsorgsutgiftene over behov. 2024 enda i blodraudt minus (–5,5 %); 2025 snudde så vidt til pluss på høgare skatt og tøffe innsparingar. Eitt funn ber rapporten: dette er ein **driftsbåren** kommune — verken fortynna kraftutbyte eller eit tynt fond reddar drifta.

0,4 %

netto driftsresultat 2025 — så vidt i pluss (+3,3 mill) etter –5,5 % i 2024; tynn, skattedriven vending (kap. 3)

1,8 %

disposisjonsfond — reelt tomt; dei frie fondsmidlane vart oppbrukte i 2024, ROBES-nær (kap. 3)

406 kr/innb

PLO-avvik over behov 2025 — fall frå 1 768 i 2024 då innsparingane slo inn; framleis fleire sektorar over behov (kap. 2)

87,3 %

netto lånegjeld — driven av investeringar (sjukeheim Førde ~268 mill, Sande skule ~154 mill), ikkje kraft (kap. 3)

Samandrag for kommunestyret: driftsbåren distriktskommune i hard omstilling

VISER Sunnfjord driv i 2025 **fleire av dei store tenestene over behovsnivå**: barnehage +42,6 mill, grunnskule +26,3 mill, barnevern +18,4 mill og pleie og omsorg +9,3 mill. Sosial og administrasjon ligg under behov (–5,0 og –27,5 mill). Det mest slåande er **PLO-avviket som fell dramatisk** frå 1 768 til 406 kr/innb (40,1 → 9,3 mill) frå 2024 til 2025 — innsparingane slo inn. Finansielt er biletet tynt: netto driftsresultat berre 0,4 %, disposisjonsfond 1,8 % og netto lånegjeld 87,3 %.

TOLKNING Sunnfjord er ein nyleg samanslått distriktskommune der **helse og omsorg er drivaren** — utgiftene «har eksplodert», forsterka av demografi (talet over 80 år doblar seg på 15 år; arbeidsføre per pensjonist fell frå 3,77 til 2,55). 2024 var eit reelt kriseår: netto driftsresultat –135 mill (–5,5 %), frie fondsmidlar oppbrukte og topp-10 i landet på underskot. 2025 snudde så vidt til +3,3 mill, men på **høgare skatt kommunen ikkje styrer + tøffe innsparingar** — ei tynn, skattedriven vending. Kraft er **ikkje** ein ryggrad: ~15 % fortynna eigardel i SFE-holdinga, og utbyttet har falle ~100 mill. Soliditeten er difor driftsbåren, ikkje finansbåren (motsett Gjøvik/Hamar).

2024 → 2025-utviklinga. Med reviderte 2025-tal er PLO-avviket *kraftig redusert* (1 768 → 406 kr/innb) — innsparingane verkar. Men barnehage gjekk motsett veg, frå +1 504 til +1 868 kr/innb, og barnevern frå +426 til +807. Grunnskule og kommunehelse fall (1 490 → 1 152 og 337 → 130), sosial snudde frå over til under behov (+450 → –220), og administrasjonen ligg endå djupare under (–881 → –1 206). 2025 er hovudåret; 2024 vert vist som samanlikning.

AVVIK MOT BEHOV, KR/INNB	PLO	GRUNNSK.	BARNEH.	KOM.HELSE	SOSIAL	BARNEV.	ADM.
2024 (revidert)	+1 768	+1 490	+1 504	+337	+450	+426	–881
2025 (revidert)	+406	+1 152	+1 868	+130	–220	+807	–1 206

Mill kr/år 2025: PLO +9,3 · grunnskule +26,3 · barnehage +42,6 · kommunehelse +3,0 · sosial –5,0 · barnevern +18,4 · administrasjon –27,5.

Hovudbiletet i fem punkt

- Helse og omsorg er drivaren** — utgiftene «har eksplodert», forsterka av demografi (80+ doblar seg, arbeidsføre per pensjonist 3,77 → 2,55). PLO-avviket fell 1 768 → 406 kr/innb då innsparingane slo inn (kap. 2).
- 2024 var eit kriseår** (NDR –5,5 %, –135 mill, frie fond oppbrukte, topp-10 på underskot); 2025 snudde så vidt til +3,3 mill — tynn, skattedriven vending (kap. 3).
- Driftsbåren, ikkje kraftbåren** — ~15 % fortynna SFE-eigardel, utbyttet falle ~100 mill; verken kraft eller eit fond på 1,8 % reddar drifta (kap. 3).
- Spreidd, desentralisert struktur** i ein samanslått distriktskommune gjer fleire tenester (barnehage, grunnskule, barnevern) dyre over behov (kap. 4).
- Hard omstilling** — 185–199 mill og ~100 årsverk i kutt, «ingen sektorar er skjerma»; demografisk omfordeling frå barn/unge til eldre (kap. 5).

Det viktigaste skiljet i rapporten. Sunnfjord har eit reelt driftsproblem på dei mjuke tenestene — særleg helse og omsorg i ein spreidd geografi — som ikkje kan løysast av finanssida fordi kraftutbyttet er fortynna og fondet reelt tomt. Spørsmålet kommunestyret bør stille er todelt: **kor varig** er vendinga i 2025 når ho kviler på skatteinngang kommunen ikkje styrer og innsparingar som alt smerter, og **kor langt** kan ein omstilling på ~100 årsverk gå utan å treffe forsvarlegheitsgolvet i tenester der staten alt har funne lovbrøt (kap. 4).

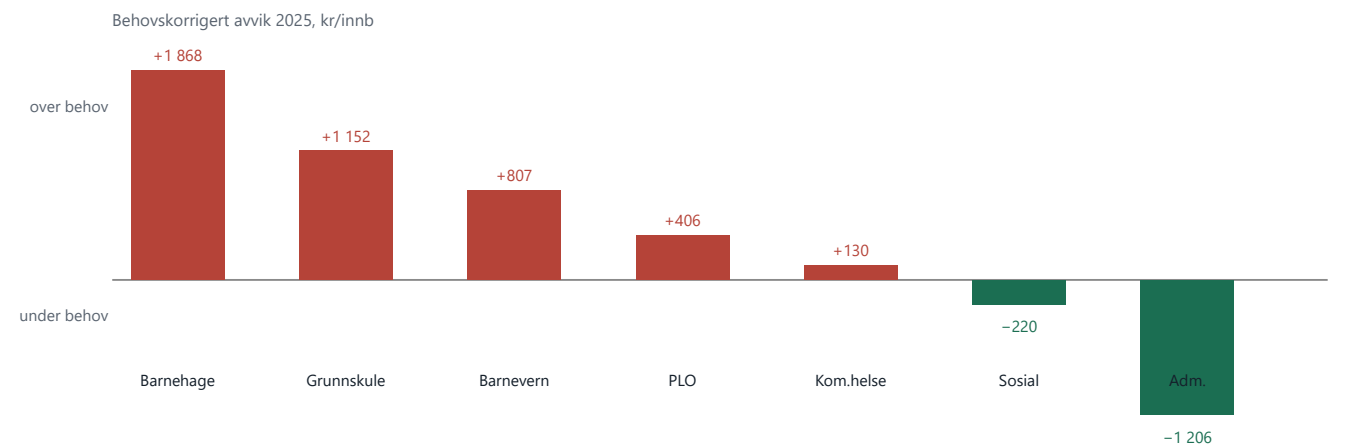
Samanlikningsgrunnlag for PLO-brutto: Drammen, Lier og Fredrikstad. Behovskorrigerings mot Grønt hefte-kriteria. Kapittel 5 dekkjer handlingsrom; metodekapittelet dokumenterer kjelder og atterhald.

1 · Det behovskorrigerte biletet: fleire sektorar over behov

VISER Korrigert for utgiftsbehovet i inntektssystemet (Grønt hefte) driv Sunnfjord i 2025 fleire sektorar over behovsnivå. Barnehage er høgast, men det mest dramatiske er fallet i PLO-avviket frå 2024 til 2025:

SEKTOR	AVVIK KR/INNB 2025	AVVIK KR/INNB 2024	RETNING
Barnehage	+1 868	+1 504	over behov, aukande
Grunnskule	+1 152	+1 490	over behov, fallande
Barnevern	+807	+426	over behov, aukande
Pleie og omsorg	+406	+1 768	over behov, kraftig fall
Kommunehelse	+130	+337	litt over, fallande
Sosial	-220	+450	var over, no under
Administrasjon	-1 206	-881	under behov, djupare

2025 hovudår (reviderte tal, kommunekonsern); 2024 som samanlikning. Forventa = behovsindeks × landssnitt; positivt avvik = over behovsnivå. Folketal-nemnar 2025 = 22 804.

TOLKNING Mønsteret er typisk for ein spreidd distriktskommune: fleire tenester ligg over behov fordi ein desentralisert struktur etter samanslåinga av fire kommunar gjer einingane små og dyre per innbyggjar. Det mest oppløftande funnet er PLO-fallet: avviket på 1 768 kr/innb i 2024 — hovuddrivaren bak underskotet — er pressa ned til 406 i 2025, konsistent med årsverkskutta som slo inn. Administrasjonen ligg klart under behov (-1 206 kr/innb), forenleg med ein samanslått kommune som har henta ut harmoniserings- og stordriftsgevinstar på administrasjon. Det reelle analysespørsmålet er todelt: drivaren (helse og omsorg + demografi, kap. 2) og finanssida (kriseår + driftsbåren soliditet, kap. 3).

To kvalitative atterhald til behovsbiletet. Drift over behov i ein spreidd geografi treng ikkje vere overforbruk — det kan vere ein strukturkostnad som følgjer av busetnadsmønsteret. Samstundes er det sektorspesifikke meirforbruket i kroner for 2024 ikkje funne direkte i årsmeldinga (tabell-PDF ikkje lokalisert), og det kvalitative laget stadfestar berre at helse og omsorg er hovuddrivaren («har eksplodert»). Avvika over er VISER frå KOSTRA; forklaringa på dei er TOLKNING (sjå metodekapittelet).

2 · Helse og omsorg: drivaren som «har eksplodert», forsterka av demografi

VISER PLO-brutto er **33 961 kr/innb** i 2025. Hovuddelen ligg på heimebaserte tenester (20 168 kr/innb), der funksjon 257 åleine er 12 975 — mot 11 274 på institusjon. Behovskorrigert ligg PLO +406 kr/innb (+9,3 mill) over behov, eit kraftig fall frå +1 768 i 2024 (kap. 1). Drill-down på funksjon og art:

PLO-STRUKTUR 2025	KR/INNB	ARTER / NØKKELTAL 2025	VERDI
SUM PLO brutto	33 961	Lønn, kr/innb	27 713
— Institusjon (253+261)	11 274	Kjøp frå private, kr/innb	2 458
— Heimebaserte (254+257+258)	20 168	Refusjon ressurskrevjande, kr/innb	3 194
herav funksjon 257	12 975	Brutto per institusjonsplass, kr	1 986 930
		Andel 80+ langtidsopphald	6,6 %

Landssnitt PLO netto (Landet utan Oslo): 2024 27 195 → 2025 28 582. Folketal-nemnar 2025 = 22 804.

TOLKNING To trekk peikar seg ut. For det første er drifta **lønnstung** (27 713 kr/innb i lønn av 33 961 i brutto) og vridd mot **heimebaserte tenester** (20 168 kr/innb, funksjon 257 åleine 12 975) — i ein spreidd geografi etter samanslåinga av fire kommunar er heimetenesta dyr per innbyggjar fordi reiseavstandane er lange og einingane små. Distriktsdrivaren er reell. For det andre er institusjonsdrifta relativt dyr per plass (~1,99 mill/plass) ved låg andel langtidsplassar (6,6 %), forenleg med tunge brukarar. Refusjonen for ressurskrevjande brukarar (3 194 kr/innb) dempar netto. PLO-avviket fall kraftig i 2025 — eit indikasjon på at innsparingane verkar — men golvet er forsvarlegheitskravet, og ytterlegare kutt mot dei tyngste brukarane gjev liten nettoeffekt fordi refusjonen fell bort.

Demografien forverrar biletet. Talet på personar over 80 år **doblar seg på 15 år**, og talet på arbeidsføre per pensjonist fell frå **3,77 i dag til 2,55 om 15 år**. I planperioden er det venta størst vekst i gruppa 80 år og eldre (+255, +25 %), medan 13–15-åringane fell (–131, –13 %). Det er denne demografiske omfordelinga som driv «Robek-spøkelset»: helse og omsorg har eksplodert samstundes som renteauke og fall i skatteinntekter slo uheldig ut for den nye storkommunen. PLO var hovuddrivaren bak underskotet i 2024 — difor er fallet til +406 kr/innb i 2025 det viktigaste enkelttalet i rapporten, men det er henta ut gjennom kutt som no smerter (kap. 5).

3 · Finans: kriseåret 2024, tynn vending 2025 — og driftsbåren, ikkje kraftbåren

% AV BRUTTO DRIFTSINNTEKTER	2025	REFERANSE / KOMMENTAR
Netto driftsresultat	0,4	så vidt i pluss (+3,3 mill); ned frå –5,5 % (–135 mill) i 2024; under TBU-anbefaling 1,75
Disposisjonsfond	1,8	reelt tomt — frie fondsmidlar oppbrukte i 2024, ROBEK-nær
Netto lånegjeld	87,3	driven av investeringar (sjukeheim/skule), ikkje kraft

Reviderte tal (KOSTRA, kommunekonsern). Sjukefråvær (legemeldt, kommunen sine tilsette): 6,7 % (landssnitt 7,7 %).

2024 var eit kriseår — det viktigaste finansfunnet. Driftsrekneskapen for 2024 viste samla driftsinntekter på 2 476 mill og eit netto driftsresultat på **–135 mill (–5,5 %)**. Dei **frie fondsmidlane vart oppbrukte**, og Sunnfjord hamna sommaren 2025 på **topp-10-lista** over kommunar med størst underskot målt i kroner. Statsforvaltaren venta at fleire ville hamne på ROBEK i 2025. **VISER** NDR 0,4 % og disposisjonsfond 1,8 % stadfestar biletet: så vidt i balanse i 2025 etter eit djupt 2024, med eit reelt tomt fond.

VISER 2025 snudde til eit overskot på **+3,3 mill** etter –135 mill året før. To faktorar bidrog: «høgare skatteinntekter og tøffe innsparingar». Administrasjonen åtvarar likevel om at kommunen framleis er **økonomisk sårbar** og «krev kontroll i tida framover».

TOLKNING Vendinga er reell, men **tynn og skattedriven**: +3,3 mill på eit budsjett på ~2,5 mrd, og ho kviler på ein skatteinngang kommunen ikkje styrer sjølv. Med eit disposisjonsfond på 1,8 % finst det inga buffer dersom skatten skuffar eller renta stig. Netto lånegjeld 87,3 % er driven av store investeringar (sjukeheim Førde ~268 mill, Sande skule ~154 mill, Astruptunet-besøkssenter ~132 mill), ikkje av drift — men ho bind framtidige driftsbudsjett gjennom renter og avdrag.

Driftsbåren, ikkje kraftbåren — kontrasten til Gjøvik/Hamar. Sunnfjord er nest største eigar i Sogn og Fjordane Holding (~15 %), som eig SFE (no del av Eviny-sfæren). Men utbyttet til eigarane har **falle ~100 mill** (frå rekordnivå rundt 253 mill til ~150 mill) og er **fortynna gjennom holdingstrukturen**. I motsetnad til ein klassisk kraftkommune med stor eigenkraft og direkte verksutbytte er Sunnfjord sin del modest medvind, ikkje ein finansiell ryggrad. **Konklusjon:** dette er ein klart driftsbåren kommune i krise — verken kraft/utbytte eller det tynne fondet reddar driftsresultatet. Det forklarar kvifor ROBEK var nær trass i kraftinntektene.

4 · Spreidd struktur: øvrige sektorar over behov — og to lovbrøt i dei mjuke tenestene

VISER Utanom PLO ligg **barnehage (+1 868 kr/innb)**, **grunnskule (+1 152)** og **barnevern (+807)** over behov i 2025. Grunnskulen leverer samstundes 42,3 grunnskulepoeng ved ein gruppestorleik(2) på 13,8. Administrasjonen ligg klart under behov (–1 206 kr/innb).

TOLKNING Mønsteret er konsistent med ein **spreidd, desentralisert struktur** i ein samanslått distriktskommune. Mange små bygder etter samanslåinga av fire kommunar (Førde, Naustdal, Gaular, Jølster) gjev små skular og barnehagar med høg kostnad per innbyggjar — ein strukturkostnad, ikkje nødvendigvis overforbruk. At administrasjonen ligg under behov (–1 206 kr/innb) tyder på at stordrifts- og harmoniseringsgevinstane er henta ut der, men det er ikkje nok til å berge drifta fordi tenesteproduksjonen i spreidd geografi (særleg PLO) er kostnadsdrivande. Barnevern svingar (+426 → +807 kr/innb) — ei lita, sårbar teneste i ein nyleg samanslått kommune.

LAG 1 **Golv et i fleire av desse sektorane er lovkrav.** To statlege tilsyn har funne lovbrøt i nettopp dei mjuke tenestene som no skal drivast strammare:

Tilsyn 2022 — lovbrøt på tvang og makt mot utviklingshemma. Statsforvaltaren fann tre avvik: (1) tilsette mangla tilstrekkeleg opplæring i kapittel 9; (2) planlagd og systematisk tvang vart brukt utan godkjenning frå Statsforvaltaren; (3) tvang i nødssituasjonar vart ikkje registrert korrekt. Lovbrøt på helse- og omsorgstenestelova §§ 9-4 og 9-7 og forskrift om leing og kvalitetsforbetring §§ 6–9. Dette treffer omsorgsområdet direkte — same området der kommunen no kuttar hardt.

Tilsyn 2021 — lovbrøt i barnevernet sitt undersøkingarbeid. Funn: stor variasjon i om undersøkingar vert gjennomførte i tide, informasjon frå barn vert i lita grad brukt, og tenesta sikrar ikkje systematisk informert samtykke. Lovbrøt på barnevernlova §§ 1-4, 4-1, 4-3, 1-6 og 6-3. I 2020 avslutta tenesta 146 undersøkingar; **9 av dei braut tremånadersfristen**, og Statsforvaltaren godkjende ikkje grunngjevinga for forlengingane. Konsistent med at barnevern svingar i KOSTRA (+426 → +807 kr/innb) — ei sårbar teneste i ein nyleg samanslått kommune.

Kvifor dette er strukturkapittelet. Dei øvrige sektorane over behov er i hovudsak ein *geografi- og samanslåingseffekt*, ikkje lokal raushet. Det betyr at ein omstilling som vil hente innsparingar her, må gå på sjølve strukturen (einingsstorleik, skulebruksplan) — og samstundes respektere forsvarlegheitsgolv et i tenester der staten alt har funne lovbrøt. Indikasjonen på effektiviseringspotensial ligg i strukturen, ikkje i å presse bemanninga ytterlegare i tenester som alt er sårbare.

5 · Handlingsrom: hard omstilling, demografisk omfordeling og smal finanssida

VISER Kommunedirektøren slår fast at «driftsnivået i Sunnfjord kommune har vore for høgt over tid». I økonomiplanen er ambisjonsnivået **185–199 mill** i innsparing/omstilling i perioden (121 mill innsparingar + 64–78 mill omstillingar), og administrasjonen tilrådde hausten 2025 å kutte **~100 årsverk** for å unngå ROBEK. Lønn til ~2 400 tilsette utgjør ~70 % av budsjettet.

TOLKNING Omstillinga er **brei — «ingen sektorar er skjerna»** (ass. kommunedirektør Lise Mari Haugen: «Folk blir råka»; ordførar Jenny Følling (Sp): «Det kjem til å smerte»). Logikken er **demografisk omfordeling**: frå tenester med færre brukarar (13–15 år –13 %) til tenester med fleire (80+ +25 %). Med lønn på ~70 % av budsjettet er årsverk-kuttet det einaste grepet som er stort nok til å monne — men det treffer nettopp dei tenestene der staten alt har funne lovbrøt (kap. 4), og der forsvarlegheitgolvet set grenser.

Inntekts- og finanssida

GREP	LAG	STATUS	FRIKSJON
F1 Strukturkutt — einingsstorleik på skule/barnehage i spreidd geografi	Drift	under arbeid	høg
F2 Kraftutbytte — fortynna ~15 % SFE-del, utbyttet falle ~100 mill	Finans	fallande, ustabilt	middels
F3 Disposisjonsfond — reelt tomt (1,8 %), inga buffer	Reserve	oppbrukt	—

TOLKNING Handlingsromslogikken i Sunnfjord er **strammare** enn i ein kraft- eller formuekommune. Finanssida gjev lite: kraftutbyttet er fortynna og fallande, og fondet er reelt oppbrukt. Det reelle valet står difor mellom (a) å halde fram den breie, smertefulle omstillinga med ~100 årsverk og strukturkutt, eller (b) å akseptere at den tynne 2025-vendinga er sårbar for neste skatte- eller rentear. Investeringsnivået (sjukeheim Førde ~268 mill, Sande skule ~154 mill) er alt bunde og bind framtidige driftsbudsjett. Vendinga til pluss er reell, men ho må sikrast strukturelt — ikkje berre haldast oppe av eitt godt skatteår.

Handlingsromslogikken. Sunnfjord kan ikkje lene seg på finanssida slik ein kraftkommune kan: utbyttet er fortynna og fallande, fondet reelt tomt, gjelda høg og bunden. Det einaste grepet stort nok til å berge drifta er difor strukturell omstilling — men den treffer mjuke tenester med lovbrøt-historikk og eit demografisk press som aukar. Dette er eit **politisk val** om tempo og fordeling, ikkje eit identifiseringsproblem: drivaren (helse og omsorg + demografi) og avgrensinga (forsvarlegheitsgolv + smal finanssida) er kjende.

Metode, kvalitetssikring og atterhald

VISER / TOLKNING-skiljet

Gjennom heile rapporten skil vi **VISER** (tal med kjelde) frå **TOLKNING** (vurdering). Dei behovskorrigerte avvika, PLO-drill-down, finansindikatorane, demografitala og grunnskulepoenga er VISER. Forklaringa på avvika (spreidd geografi, samanslåing), den driftsbårne tolkinga av soliditeten og vurderinga av handlingsrommet er TOLKNING. Språkregelen er konsekvent: «indikasjon på effektiviseringspotensial» — aldri «sløsing».

Kjelder

- **SSB / KOSTRA** — reviderte 2025-tal, kommunekonsern (publisert 16.06.2026); behovskorrigerte avvik, PLO-funksjons- og artsdata, finansindikatorar, grunnskulepoeng.
- **Grønt hefte (KDD)** — utgiftsbehov/kostnadsnøklar for behovskorrigeringa.
- **Kommunen sjølv** — årsavslutning/driftsrekneskap 2024 (–135 mill, –5,5 %); budsjett og økonomiplan 2025–2028/2029 (omstilling 185–199 mill, ~100 årsverk, investeringar).
- **NRK / Firda** — overskot 2025 (+3,3 mill), demografi (80+ doblar seg; 3,77 → 2,55), kraftutbytte (~100 mill mindre), topp-10 på underskot.
- **Helsetilsynet / Statsforvaltaren** — tilsyn 2022 (lovbrot, tvang og makt, hol. §§ 9-4/9-7); tilsyn 2021 (lovbrot, barnevernet, 9 av 146 fristbrot).
- **SNL** — Sogn og Fjordane Energi / eigarstruktur (SFE-holding ~15 %).

Atterhald

1. **Sektorspesifikt meirforbruk 2024 i kroner** er ikkje funne direkte i årsmeldinga (tabell-PDF ikkje lokalisert); at helse og omsorg er hovuddrivaren er stadfesta kvalitativt («har eksplodert»), ikkje med eksakt sum per sektor.
2. **Netto lånegjeld** (87,3 %) er ikkje verifisert mot kommunen sitt eige gjeldstal — berre VISER frå KOSTRA, men investeringsnivået (sjukeheim/skule) underbyggjer det.
3. **Forvaltningsrevisjonar** er berre refererte (eldre rapportar via SEKOM/kontrollutvalet), ikkje sjølve PDF-ane; nyare økonomistyrings-revisjon (2023–2025) er ikkje lokalisert.
4. **Kraft-tala** (utbytte, eigardel) kjem frå SNL/Firda; eigarmeldings-PDF-en var biletbasert og ikkje lesbar, så tala bør verifiserast mot kommunen sin eigarmelding direkte.
5. **Budsjett-versjonering**: økonomiplanen 2025–2028 oppgav 185 mill (121+64), medan ein nyare revisjon oppgav ~199 mill (121+78). Begge er gjengitt; den nyaste omstillingsambisjonen er litt høgare.

Kva analysen medvite ikkje gjer. Han les ikkje avvika over behov som «sløsing» — fleire er strukturstyringskostnad i ein spreidd geografi. Han les ikkje kraftutbyttet som ein ryggrad — det er fortynna og fallande. Og han les ikkje 2025-vendinga som varig — ho er tynn og skattedriven. Hovudfunnet — helse og omsorg som driftsdrivar i ein driftsbåren distriktkommune — og hovudatterhaldet — at det sektorspesifikke 2024-meirforbruket ikkje er talfesta — er rapportens to viktigaste lesningar.